

Valsts prezidenta Egila Levita uzruna konferencē “Kiberšahs 2019”

Publicēts: 02.10.2019.

Egils Levits

Nacionālā drošība

Labdien, cienījamās dāmas un godātie kungji!

Paldies organizatoriem par uzaicinājumu piedalīties konference “Kiberšahs 2019” atklāšanā. Vēlos izmantot man atvēlēto uzrunas laiku, lai apskatītu konferencē apspriežamos jautājumus plašākā drošības jautājumu kontekstā, uzsverot tieši jūsu lomu šo jautājumu risināšanā.

Šobrīd cilvēces attīstība virzās pa vairākiem vektoriem, kas sāk apdraudēt pašu cilvēces pastāvēšanu. Ir trīs īpaši bīstami procesi, ko vēlos izcelt. Pagājušonedēļ tika plaši diskutēts par graužošajām klimata pārmaiņu sekām. Jautājums ir par to, vai mēs pilnībā apzināties ar tām saistītās briesmas.

Tas, ka joprojām notiek kodolbruņošanās, norāda uz to, ka Aukstā kara perioda “savstarpēji garantētās iznīcināšanas” princips jeb t.s. “mutually assured destruction – MAD” ir joprojām aktuāls. Uztraukumu par atomieroču nokļūšanu teroristu rokās mēs izjūtam ikreiz, kad parādās ziņas par atomieroču nonākšanu autoritāra vai nestabila valdošā režīma rīcībā. Uzskatu, ka draudus rada jebkura rīcība, kas saistīta ar atkāpšanos no kodolbruņošanas ierobežojošu līgumu izpildes un militāru mācību organizēšanu, modelējot t. s. “kodoluzbrukumu deeskalāciju”.

Nedrīkstam par zemu novērtēt arī dažāda veida bioloģisko risku. Potenciāla bioloģisko ieroču izstrāde ir saistīta ar iespējamiem negadījumiem, kuru sekas var būt graužošas. Te būtu jāmin arī vakcinēšanās nepieciešamības noliedzēji un strauji augoša rezistence pret antibiotikām, kas arī rada draudus. Ļaujiet man atgādināt, ka laika posmā no 1918. g. – 1920. g. “spāņu gripas” epidēmija prasīja 3 %–5 % pasaules iedzīvotāju dzīvības. Tajā bojā gāja lielāks pasaules iedzīvotāju skaits nekā I Pasaules karā.

Jūs noteikti pie sevis tagad domājat, kāds gan tam ir sakars ar šodienas konferences tēmu. Redziet, neparasti straujā IKT attīstība sāk spēlēt arvien svarīgāku lomu mūsu dzīvē, tajā skaitā jau minētajos cilvēces tālākas pastāvēšanas jautājumos. Mēs spēsim apstādināt klimata pārmaiņas tikai tad, ja visi pasaules iedzīvotāji to atbalstīs – ir nepieciešama plaša rezonanse. Nejašu kodolieroču palaišanu var izraisīt kļūda programmatūrā vai nepareizs situācijas vērtējums. Sabiedrības veselības stāvokļa uzlabošana arī ir saistīta ar plašu rezonansi. Citiem vārdiem sakot, minētie jautājumi ir cieši saistīti ar šīs konferences tematiku.

Lai gan nepieciešamība pēc arvien daudzpusīgākiem risinājumiem pieaug, tehnoloģiskās drošības būtība nemainās. Mums ir jāaizsargā savas sistēmas, jā rūpējas par pakalpojumu un datu stabilu funkcionēšanu bez pārrāvumiem. Saziņu, svarīgāko pakalpojumu, piemēram, finanšu pakalpojumu, elektroapgādes un ūdensapgādes pakalpojumu sniegšanu, joprojām apdraud mums jau zināmie kibernetikas faktori. Taču paralēli tam, apvienojot kibernetikas ar tendenciozu komunikāciju, tiek mēģināts ielauzties mūsu prātos – nepārtraukti pārbaudīt mūsu spēju pretoties šādam spiedienam. Melīgu ziņu un informācijas masveidīga izplatīšana ietver faktu safabricēšanu vai sagrozīšanu. Savukārt centieni ietekmēt mūsu prātus iedarbojas uz dziļākiem mūsu apziņas slāņiem, mēģinot mainīt mūsu izpratni un viedokli par konkrētajiem faktiem.

Masveidīga tendenciozas informācijas izplatīšana ir mēģinājums valdīt pār mūsu emocijām un prātiem. Ironiskā kārtā no tā cieš pat mūsu radītās tehnoloģiskās sistēmas.

Kad tiek "uzlauzts" "Twitter" vadītāja "Twitter" konts un no tā tiek sūtītas ziņas vai arī 5. paaudzes mobilo tehnoloģiju (5G) ieviešanu sāk bremzēt "sociālo tīklu eksperti", kļūst nepārprotami skaidrs, ka mums ir jābūt ļoti vērīgiem.

Mūsu dzīves kvalitāti arvien lielākā mērā nosaka informatīvās telpas kvalitāte. Tehnoloģiskajam progresam būtu jāvairo labklājību, jāatvieglo dzīves apstākļi, taču arvien biežāk mēs redzam, ka dati (informācija) tiek ievākti, bet datu masīvi tiek izmantoti, lai novērotu cilvēkus, kā arī manipulētu ar cilvēku masām. Mēs jau esam piedzīvojuši to, cik prasmīgi savā labā radušos apstākļus spēj izmantot populistu. Ja ņemam vērā arī informācijas "filtrēšanu" jeb "skaldīšanu" – sociālo tīklu programmēšanu, lai veidotu atšķeltas domubiedru grupas – nav nekāds pārsteigums, ka t. s. "nepārtrauktā prāta apstrāde" var tikt ļoti plaši pielietota.

No drošības ir lielā mērā atkarīgs arī mūsu tautsaimniecības stāvoklis, sabiedriskā un politiskā iekārta. Tas padara ticamu, no drošiem avotiem iegūstamu informāciju un ziņas par nacionālās drošības elementu, un rada jautājumus par valsts lomu to garantēšanā. Ja runājam par nenobriedušām demokrātiskām sistēmām vai autoritāriem režīmiem, tehnoloģiju izstrāde tām nes nopietnus riskus. Vienas un tās pašas tehnoloģijas var tikt izmantotas, lai ļautu valstu valdībām ciešāk kontrolēt savus iedzīvotājus. Par to mēs jau esam pārliecinājušies vairāku autoritāru režīmu pārvaldītu valstu gadījumā.

Taču mēs nedrīkst arī pārmērīgi "aizrauties" ar normatīvajiem ierobežojumiem, cenzūru un tiesiskuma "locīšanu". Piemēram, sejas atpazīšanas programmas, ja tās nonāk nepareizajās rokās, var tikt izmantotas arī lai manipulētu ar sabiedrību, kas faktiski ir tiešs kaitējums demokrātiskumam un tiesiskumam.

Godātie klātesošie!

Ļaujiet man atgriezties pie manas uzrunas pamattēzēm par demokrātiju un kopējo vērtību sargāšanu. Jūsu un jūsu neskaitāmo, visā pasaulē strādājošo kolēģu spēkos ir noteikt, cik dzīvotspējīgas digitalizācijas apstākļos būs mūsu demokrātiskās sistēmas. Mēs esam pieredzējuši to, cik strauji kibertelpā izplatījās hibrīddraudi. Mākslīgā intelekta un mašīnmācīšanās attīstība drīz sāks ienākt arī militārajā jomā. Vai mēs esam gatavi pieņemt to, ka lēmumus par cilvēka dzīvību vai nāvi sāks pieņemt mašīnas? Tas mazāk varbūt skar mūs, taču šādu tehnoloģiju nonākšana autoritāru valstu un teroristu pārvaldīto valstisko veidojumu rokās ir iespējama.

Demokrātiskums var attīstīties tikai tad, ja to veido liberāla, izglītota un zinoša sabiedrība. Ir svarīgi panākt ne tikai informācijas pieejamību, bet arī spēju kritiski izvērtēt saņemto informāciju. Par to ir jāparūpējas ne tikai politiķiem, bet arī tiem, kam svarīgas tās mūsu pamattiesības un vērtības, kuras jau sen uzskatām par pašsaprotamām.

Lai arī tehnoloģiju attīstība tiešā veidā neapdraud cilvēces pastāvēšanu – vismaz ne tādā veidā, kā manas runas sākumā minētie faktori – tai ir visaptveroša un arvien pieaugoša ietekme uz mūsu dzīvi. Demokrātiskām valstīm ir atbildīgi jāattiecas pret to, lai tehnoloģiju lietotāji būtu zinoši un jauniešiem tiktu iemācīta kritiskā domāšana. Privātās dzīves neaizskaramības jautājumi ir jāatrisina godīgi un objektīvi, un tas pats par sevi ir ļoti apjomīgs uzdevums.

No jums – šīs jomas speciālistiem – mēs sagaidām, ka jūs apzināsietes sevis virzīto pārmaiņu potenciālās sekas. Lēmumiem, ko pieņemat, jūsu izstrādātajām un piedāvātajām sistēmām, kā arī pakalpojumiem, ir jābūt pakārtotiem kopējiem drošības apsvērumiem. Laikā, kad notiek t.s. “kognitīvais karš”, un reputācijas saglabāšana ir svarīga ne tikai politiķiem, bet arī uzņēmumiem, mums ir pastiprināta uzmanība jāvelta tieši tam, lai mūsu sabiedrība un valsts mūsu neapdomīgās un neapzinātās rīcības rezultātā nenonāk briesmās.

Tehnoloģijām, par kurām fantazējam, kuras radām un visi pēc tam arī lietojam, ir jābūt ne tikai drošām un neapdraudamām, bet arī ar augstu atbildības sajūtu veidotām. “Seku apzināšanās”, manuprāt, ir viena no tēmām, kuru šajā konferencē vajadzētu izcelt. Ceru, ka jums izdosies aktīvi padiskutēt par to, kā savā starpā korelē drošība, kopējo vērtību sistēmas un šajā konferencē – “Kiberšahs 2019” – apskatītās tēmas. Paldies!

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-konference-kibersahs-2019>